

ZAMONAVIY TA'LIM JARAYONIDA SHAXS TARBIYASINING ASOSIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

*Andijon davlat pedagogika instituti o'zbek
tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi
Mamajonova Oydinoy Dilshodbek qizi
Email:oydinoymamajonova92@gmail.com
Tel:+998914947099*

Annotatsiya: Mazkur maqolada shaxs tarbiyasining ijtimoiy-psixologik jihatlari va zamonaviy ta'lim muhitida o'quvchilar xarakterini shakllantirish masalalari tahlil qilinadi. Yoshlarni komil inson qilib tarbiyalashda oila, ta'lim tizimi va tashqi muhitning ta'sir kuchi ilmiy asoslab berilgan. Shuningdek, bugungi zamonaviy dunyoda va islohotlar davrida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qaror va farmonlari asosida tarbiya masalasining dolzarbligi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Tarbiya, shaxs kamoloti, interaktiv, barkamol avlod, mentorlik tizimi, intellektual rivojlanish, axloqiy tarbiya, ruhiy rivojlanish, ijtimoiylashuv, innovatsion fikrlash.

Абстрактный: В данной статье рассматриваются социально-психологические аспекты личностного воспитания. В статье анализируются аспекты и проблемы формирования характера учащихся в современной образовательной среде. Научно обосновано влияние семьи, системы образования и внешней среды на воспитание молодежи как целостных личностей. Также на основе постановлений и указов Президента Республики Узбекистан анализируется актуальность вопроса образования в современном мире и в эпоху реформ.

Ключевые слов: Воспитание, личностное развитие, интерактивный, гармоничное поколение, система наставничества, интеллектуальное развитие, нравственное воспитание, духовное развитие, социализация, инновационное мышление.

Abstract: This article discusses the socio-psychological aspects of personal upbringing. Aspects and issues of shaping the character of students in a modern educational environment are analyzed. The influence of the family, the educational system and the external environment in raising young people as complete individuals is scientifically substantiated. Also, the relevance of the issue of education in today's modern world and in the era of reforms is analyzed based on the resolutions and decrees of the President of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: Upbringing, personal development, interactive, harmonious generation, mentoring system, intellectual development, moral education, spiritual development, socialization, innovative thinking.

Kirish

Insoniyat taraqqiyoti tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, har bir davrda jamiyat rivoji, avvalo, undagi shaxslarning ma'naviy-axloqiy darajasi, bilim saviyasi va ijtimoiy faolligi bilan belgilangani yaqqol namoyon bo'ladi. Shu boisdan ham shaxs tarbiyasi masalasi qadim zamonlardan buyon eng muhim ijtimoiy vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, hozirgi globallashuv, axborot oqimi keskin kuchaygan davrda yosh avlodni to'g'ri tarbiyalash, ularni turli salbiy ta'sirlardan asrash va mustaqil fikrlaydigan, komil inson etib voyaga yetkazish dolzarb masalaga aylangan.

Shaxs tarbiyasi – bu murakkab, ko'p qirrali va uzluksiz jarayon bo'lib, u insonning nafaqat bilim olishiga, balki uning dunyoqarashi, axloqiy fazilatlari, hayotga munosabati va ijtimoiy xulq-atvorining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tarbiya jarayonida insonda halollik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, mas'uliyat, sabr-toqat, mehr-oqibat kabi muhim fazilatlar qaror topadi. Ana shunday fazilatlar jamiyatning barqaror rivojlanishida mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlarning markazida aynan inson manfaatlari turibdi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilayotgan g'oyalar, ayniqsa, yoshlar tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilayotgani bilan ahamiyatlidir. Shaxs tarbiyasi, avvalo, oiladan boshlanadi. Oila – inson kamolotining ilk bosqichi, uning ma'naviy dunyosi shakllanadigan muhitdir. Ota-ona mehr-muhabbati, ularning hayotiy tajribasi va namunali xulqi farzand tarbiyasida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu bilan birga, ta'lim muassasalari ham shaxs tarbiyasining muhim bosqichi bo'lib, ular orqali yoshlar bilim olish bilan birga jamiyatda yashash qoidalarini o'rganadi, ijtimoiy tajriba orttiradi.

Bundan tashqari, zamonaviy axborot vositalari, internet tarmoqlari va ijtimoiy muhit ham shaxs shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa tarbiya jarayoniga yangicha yondashuvni talab etadi. Yoshlarni turli zararli g'oyalar ta'siridan himoya qilish, ularni mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega bo'lgan, ongli va faol shaxslar etib tarbiyalash bugungi kunning asosiy vazifalaridan biridir.

Buyuk mutafakkir Abu Nasr Forobiy ta'kidlaganidek, inson kamoloti faqat bilim bilan emas, balki to'g'ri tarbiya bilan ham uzviy bog'liqdir. Xuddi shuningdek, Alisher Navoiy asarlarida ham insonning eng oliy fazilati uning axloqi va odobi bilan belgilanadi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, shaxs tarbiyasi jamiyat taraqqiyotining muhim omili sifatida namoyon bo'ladi. Tarbiya jarayonining to'g'ri yo'lga qo'yilishi natijasida nafaqat barkamol shaxs, balki kuchli, rivojlangan jamiyat shakllanadi.

Prezidentimiz ta'kidlaganidek: "Yoshlarimizni mustaqil fikrlaydigan, yuksak ma'naviyatli insonlar etib tarbiyalash – eng ustuvor vazifamizdir

Adabiyotlar tahlili

Shaxs tarbiyasi masalasi pedagogika fanining eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida ko'plab ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda shaxs tarbiyasi insonning har tomonlama rivojlanishi bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida qaraladi. Jumladan, pedagogikaga oid ilmiy manbalarda shaxsning shakllanishi biologik, psixologik va ijtimoiy omillar ta'sirida amalga oshishi alohida ta'kidlanadi.

Pedagogika nazariyasiga oid asarlarda shaxs tarbiyasi faqatgina ta'lim bilan cheklanib qolmasdan, balki insonning ma'naviy, axloqiy, intellektual va jismoniy rivojlanishini ham o'z ichiga olishi qayd etiladi. Bu jihat shuni ko'rsatadiki, tarbiya jarayoni kompleks xarakterga ega bo'lib, insonni barkamol shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan.

Shuningdek, ilmiy tadqiqotlarda shaxsning rivojlanishi va ijtimoiylashuvi o'zaro chambarchas bog'liq jarayon sifatida talqin qilinadi. Ijtimoiy muhit, oila, ta'lim tizimi va jamiyatdagi munosabatlar shaxs kamolotiga bevosita ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Bu esa shaxs tarbiyasini faqat individual jarayon emas, balki ijtimoiy hodisa sifatida ham ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Zamonaviy pedagogik manbalarda shaxs tarbiyasi jarayonida aktiv, interaktiv va tajriba asosida o'qitish metodlari alohida ahamiyatga ega ekanligi qayd etilgan. Masalan, loyihaviy metod, muammoli o'qitish va mentorlik tizimi shaxsning mustaqil fikrlashini va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Shu yondashuvlar orqali tarbiya jarayoni nazariy bilimlardan amaliy ko'nikmalarga o'tadi va shaxs jamiyatga tayyor bo'ladi.

Ko'plab pedagog olimlar, xususan, Lev Vygotsky shaxs rivojlanishida ijtimoiy muhit va muloqotning muhim o'rin tutishini ta'kidlaydi. Uning nazariyasiga ko'ra, inson tafakkuri va ongining rivojlanishi ijtimoiy faoliyat jarayonida shakllanadi. Bu fikr shaxs tarbiyasining ijtimoiy xarakterga ega ekanligini yana bir bor isbotlaydi.

Milliy pedagogik merosimizda ham shaxs tarbiyasi masalasiga katta e'tibor qaratilgan. Jumladan, Abu Nasr Forobiy o'z asarlarida komil insonni tarbiyalash uchun ilm va axloq uyg'unligi zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, jamiyat taraqqiyoti aynan tarbiyali insonlarga bog'liqdir.

Bundan tashqari, Alisher Navoiy asarlarida insonning ma'naviy kamoloti, axloqiy pokligi va odobi asosiy mezon sifatida qaraladi. Navoiy pedagogik qarashlarida tarbiya insonni jamiyatga foydali, komil shaxs etib shakllantirish vositasi sifatida talqin etiladi.

O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimi va zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda shaxs tarbiyasining innovatsion yo‘nalishlari ham yoritilgan. Masalan, ijtimoiy loyihalar, klub faoliyatlari, shaxslarga mentorlik va treninglar orqali yoshlar mustaqil qaror qabul qilish, jamiyatga foydali bo‘lish va o‘z maqsadlarini aniqlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu yondashuv shaxs tarbiyasini faqat nazariy bilim berish bilan cheklamay, amaliy va psixologik rivojlanish bilan uyg‘unlashtiradi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, shaxs tarbiyasining samaradorligi uning ichki motivatsiyasi bilan bog‘liq. Masalan, Abraham Maslowning ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasida insonning shaxsiy rivojlanishi (self-actualization) eng yuqori bosqich sifatida tasvirlangan. Tarbiya jarayonida motivatsiya uyg‘otilsa, shaxs o‘zini anglaydi, mas’uliyatni his qiladi va barkamol inson sifatida shakllanadi.

Tahlil va natija

Shaxs tarbiyasini zamonaviy nuqtai nazardan tahlil qilganda, u nafaqat bilim va axloqni singdirish jarayoni, balki shaxsning ijtimoiy va psixologik moslashuvi, qaror qabul qilish qobiliyati va innovatsion fikrlashini shakllantirish bilan chambarchas bog‘liq ekanligi ko‘rinadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, shaxs tarbiyasi jarayoni shaxsning psixologik barqarorligi, stress va muammolarga munosabati, shuningdek, ijtimoiy muhitdagi roli bilan bevosita bog‘liq.

Shaxs tarbiyasining samaradorligini oshirish uchun interaktiv va tajriba asosidagi yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, shaxsni real hayotiy vaziyatlarda qaror qabul qilishga o‘rgatish, ijtimoiy loyihalarda ishtirokini rag‘batlantirish va jamoaviy faoliyatga jalb qilish uning muammolarni hal qilish va ijodiy fikrlash qobiliyatini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar va raqamli resurslar shaxs tarbiyasini tezlashtiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi, yoshlarni global va lokal muammolarni anglashga o‘rgatadi.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, shaxs tarbiyasi faqat shaxsiy fazilatlarni shakllantirish bilan cheklanmay, u ijtimoiy hamkorlik va etakchilik qobiliyatlarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Yoshlar tarbiyasida mentorlik, guruh ishlaridagi liderlik imkoniyatlari va ijodiy tanlovlar shaxsning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini mustahkamlaydi.

Natijada, shaxs tarbiyasi zamonaviy jamiyat sharoitida shaxsning psixologik barqarorligi, ijodiy va ijtimoiy salohiyati, mustaqil fikrlash qobiliyati bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, u jamiyat rivojida bevosita rol o‘ynaydi. Shaxs tarbiyasida real hayotga yo‘naltirilgan yondashuvlar, ijtimoiy tajribalar va innovatsion metodlardan foydalanish yoshlarni bilimli, mas’uliyatli va jamiyatga foydali shaxs sifatida shakllantiradi.

Xulosa va taklif

Shaxs tarbiyasini o‘rganish natijasida aniq bo‘ldiki, u nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyatning barqaror taraqqiyoti uchun ham asosiy omil hisoblanadi.

Zamonaviy dunyo sharoitida shaxs tarbiyasi nafaqat axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni singdirish, balki yoshlarni muammolarga moslashish, ijtimoiy hamkorlik va innovatsion fikrlash qobiliyati bilan ta'minlashni talab qiladi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, shaxs tarbiyasi jarayonida amaliy tajribalar va real hayotiy vaziyatlarning ahamiyati juda katta. Shaxs faqat nazariy bilim bilan emas, balki tajriba orqali qaror qabul qilish, liderlik va mas'uliyatni o'rganadi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar va interaktiv pedagogik metodlar shaxsning o'zini anglash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishini tezlashtiradi.

Shaxs tarbiyasida integratsiyalangan yondashuvni kuchaytirish lozim: oila, maktab, jamiyat va ijtimoiy tashkilotlar bir-birini qo'llab, yoshlar rivojlanishini birgalikda ta'minlashi kerak. Ta'lim jarayonida amaliy va real hayotiy loyihalarni ko'paytirish, shaxsni muammolarni hal qilish va mustaqil fikrlashga yo'naltirish zarur. Innovatsion metodlardan foydalanish: interaktiv treninglar, raqamli resurslar va guruh ishlari shaxsning ijodiy va ijtimoiy salohiyatini rivojlantirishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Shaxs tarbiyasida ijtimoiy mas'uliyat va liderlik ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Yoshlar faqat bilimli emas, balki jamiyat uchun faol va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishi kerak. Milliy va madaniy qadriyatlarni amaliy yondashuv bilan uyg'unlashtirish shaxsning axloqiy va ma'naviy kamolotini mustahkamlaydi, ularni zamonaviy dunyoga moslashtiradi.

Natijada, shaxs tarbiyasi jarayoni nafaqat individual kamolot, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham strategik ahamiyatga ega. Yuqoridagi tavsiyalarni amalga oshirish orqali yoshlarni bilimli, mas'uliyatli va ijodiy salohiyatga ega shaxslar sifatida shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduqayumova. F.M, M. Abdusalomova, D.Bozorova, M. M. Mirzakarimova. Pedagogikada shaxs tarbiyalanishi va rivojlanishi. Science and Education (2025).
2. Avazova, M.Qaxramonovna. Pedagogika: shaxs tarbiyasi va uning rivojlanishi to'g'risida. Ta'limning Zamonaviy Transformatsiyasi (2024).
3. Dewey, John. Democracy and Education. New York: Macmillan, (1916).
4. King Jr., Martin Luther. The function of education is to teach one to think intensively and to think critically. Morehouse College,(1948).
5. Mandela, Nelson. Parlamentga yo'llangan nutq, (16-may 1990), Janubiy Afrika Respublikasi.
6. Nurullo o'g'li, A. A. (2023). Sharq mutafakkirlarining asarlarida psixodiagnostikaga doir qarashlari. Тараққиёт, (13. 2023).
7. Vaxabova O.T (2024). Globallashuv sharoitida axborot muhitining yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga ta'sirining psixologik jihatlari. Современное образование (Узбекистан), (12(145)),46-51.

8. O'gilxon T, V. (2023). Axborot muhiti yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga ta'sirini tadqiq etishning metodik jihatlari. Современное образование (Узбекистан), (11 (132)), 15-22.
9. Ergasheva, N. Umarovna , Mirzaqulova, I. Nabiyeвна. Pedagogika fanining shaxs rivojlanishi, tarbiyasi va kamolotida tutgan o'rni. Образование Наука И Инновационные Идеи В Мире, (2024).
10. Navoiy, Alisher. Xamsa. Toshkent, (2009).
11. Turdiyeva, Sh. Anvarjonovna, Abdulazizova M , Mo'minova S . Shaxsning rivojlanishi, tarbiyasi va ijtimoiylashuvi. Ta'lim Innovatsiyasi va Integratsiyasi, (2025).
12. Pedagogika shaxs tarbiyasi va rivojlanish to'g'risidagi fan. Innovative Ta'lim va Barqaror Innovatsiyalar Jurnal, (2025).